

Kulturdepartementet
103 33 Stockholm

FOMU (Forskning vid museer) avger härmed ett remissyttrande över *Från kris till kraft: återstart för kulturen* (SOU 2021:77)

Detta remissvar avgränsas till utredningens förslag angående digitalisering i kulturarvssektorn, avsnitt **7.6.1 Digitalisera kulturarvet**.

Sammanfattning

Vi sammanfattar våra kommentarer i tre ståndpunkter:

1. Bredda den digitala kompetensen i museers totala verksamhet
2. Låt digitalisering ske i ett genomtänkt urval i stället för genom en massdigitalisering
3. Se digital och fysisk verksamhet på museer som sammanflätade

Synpunkter på förslaget om digitalisering av kulturarvet

1. Bredda den digitala kompetensen i museers totala verksamhet

FOMU delar utredningens bedömningar att det behövs en satsning på fortsatt digitalisering inom kulturarvssektorn, och mer specifikt museers verksamhet. Vi instämmer också i att det finns ett samordningsbehov. Kommande satsningar på en digitalisering anser vi bör prioritera och stödja nya former av digitalt arbete i kulturarvssektorn i stället för att prioritera massdigitalisering och publicering av källmaterial.

Vi anser att behoven av digitalisering ser olika ut för museer. Medan några fortsatt behöver en digitalisering av samlingar, är behoven annorlunda hos andra museer. I utredningen ges beskrivningar av olika former av digitaliserad verksamhet vid landets museer, medan förslagen i den tänkta satsningen på digitalisering konsekvent handlar om samlingarna.

Museer har digitaliserat sitt källmaterial i tidigare satsningar, och behöver fortsätta med det. Museer behöver dock även utveckla digitala arbetsformer inom hela sin verksamhet, så som i pedagogik och annan förmedling, kulturmiljöarbete, den grävande arkeologin, insamlingar av dåtid och nutid samt utställningsproduktion.

Utredningen anger att den digitalisering som skett på museer under pandemin har handlat "mer om volym än metod" (sidan 121). Vi instämmer, och vill göra tillägget att det är en metodutveckling som behövs. Lärdomarna från både Sesam- och Accessprojekten är att det är när digitala metoder integreras i verksamheten i stort som digitala tekniken också har bäst förmåga att verka utvecklande. Om museer arbetar brett med digitalisering, finns också bästa förutsättningar för att nå mål om breddade målgrupper och att vara del av samhällsutveckling.

Vi menar att en satsning på digitalisering inte bara kan vara tidsbestämda projekt utformade som arbetsmarknadsinsatser. Det behövs en allmän kompetenshöjning i sektorn för att digitala metoder ska kunna integreras i verksamheten i stort och leda till en långsiktig kunskapsutveckling. Utredningen påpekar hur omställningar under pandemin har visat på möjligheterna med det digitala. Utökad kompetens om digitala medier och tekniker på museer säkerställer också att urvalet och användandet av digitala material optimeras. Utredningen vill se en satsning liknande Sesam och Access. En sådan satsning kommer återigen fastslå att kultursektorn är bidragsberoende och att universitetskompetens kan subventioneras.

2. Låt digitalisering ske i ett genomtänkt urval i stället för genom en massdigitalisering

Vi anser att en fortsatt digitalisering behöver vara tydligare med vad syftet är likväl som vilka målgrupper som avses. Detta framkommer inte tillräckligt i utredningen. Det anförs emellanåt att samlingarna behöver digitaliseras i ett snabbare tempo än vad som nu är fallet. Det är däremot inte klargjort vilket syftet är med denna digitalisering.

Likväl som det behövs diskussioner om vems kulturarv som dokumenteras, samlas och kommuniceras, måste det finnas en diskussion om vilket kulturarv som digitaliseras och för vilka. Utredningen hävdar att digitaliseringen sparar tid för externa användare, men inte för museerna. Vilka de tänkta användarna är anges dock inte tydligt. En grupp som utredningen emellertid nämner som brukare av digitaliserat material är forskare. Vi vill påpeka att digitalisering av museers samlingar så att materialet ska finnas tillgängligt för forskning, till stora delar har skett *utan* att forskare varit involverade i diskussioner om hur digitaliseringen bör göras. Urvalen har varit oklara, utan tydlig problematisering och indexeringen har formats utifrån kulturarvssektorns behov - vilket inte alltid överensstämmer med forskarnas ingångar i materialet. Om digitaliseringen bygger på antikvariska variabler och har sparsamt med kontext, är risken att materialet blir svårare att hitta för tänkta användare. Nya

digitaliseringsåtgärder bör därför ske i dialog med dem som är tänkta att vinna på den, vare sig det är forskare, utbildningsväsende eller civilsamhället.

Det finns ett stort mervärde med digitalisering som är bredare än att enbart massdigitalisera samlingar. Med hjälp av den digitala tekniken kan känsligt material som av olika skäl inte bör hanteras analogt göras tillgängligt för fler. Arkivmaterial kan ocr-scannas så att det blir sökbart och möjligt att hantera på flera sätt. Fotografier och konstverk kan zoomas in så att detaljer och andra ledtrådar framträder. Materialkategorier kan kopplas samman så att ny kunskap uppstår, men också åskådliggörs med ny teknik som gör det möjligt att betrakta ett föremål ur flera vinklar, eller låta historiska miljöer återuppstå virtuellt. Dessa exempel kräver aktiva urval, metodutveckling och samverkan med tänkta användare.

3. Se digital och fysisk verksamhet på museer som sammanflätade

Vi instämmer i utredningens konstaterande att en digitalisering inte ersätter det analoga arbetet. Därtill vill vi påpeka att det analoga och det digitala behöver förstås som mer sammanflätade än vad utredningen ger sken av. Vi instämmer också i utredningens konstaterande om att nya resurser behövs för att det digitala arbetet ska kunna få plats.

Forskarbesök där de analoga samlingarna efterfrågas har inte minskat när samlingar har digitaliserats. Flera vetenskapliga studier har visat att digitalt tillgängliggörande ökar intresset för att ta del av både utställningar och samlingar i museerna. Detta har lett till att i stället (eller som komplement) för att göra föremålskataloger – som ju innehåller museiinterna data om samlingarna - tillgängliga på nätet vinner museer på att göra former av digitala utställningar med bearbetningar, presentationer av epoker, av personer, viktigare samlingar och liknande. Det ger sammantaget ett större mervärde och utvecklingspotential för museisektorn.

Om givaren av remissyttrande

FOMU (Forskning vid museer) är ett nätverk som samlar disputerade och aktiva forskare vid museer, samt forskare vid universitet som forskar om och med museer. Vi företräder alla former av offentligt finansierade museer.

Kontaktpersoner:

Cecilia Bygdell, Upplandsmuseet, cecilia.bygdell@upplandsmuseet.se

Lizette Gradén, Lunds universitet, lizette.graden@kultur.lu.se

Bengt Wittgren, Västernorrlands museum, bengt.wittgren@vnmuseum.se